

Н. В. Бондаренко

УКРАЇНСЬКА МОВА

**Підручник для 10 класу
загальноосвітніх навчальних закладів
з навчанням російською мовою**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Київ
«Грамота»
2010

УДК 373.5:811.161.2+811.161.2](075.3)
ББК 81.2УКР-922
Б81

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН України № 177 від 3.03.2010 р.)*

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Наукову експертизу проведено в Інституті української мови НАН України.

Психолого-педагогічну експертизу проведено в Інституті педагогіки НАПН України.

Експерти, які здійснювали експертизу:

Глухова І. А., гімназія № 1 ім. К. Д. Ушинського, м. Сімферопіль, учитель-методист;








Коса Л. О., ЗНЗ І–ІІІ ст. № 90, м. Запоріжжя, учитель-методист;

Вовк М. М., Мукачівський відділ освіти Закарпатської області, методист;

Малякова С. А., методичний кабінет Пролетарської районної ради м. Донецька, методист;

Глазова О. П., Київський університет ім. Бориса Грінченка, Інститут післядипломної педагогічної освіти, заступник директора, кандидат педагогічних наук, доцент.

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ:

- | | |
|--|--|
| 1. Великі Українці — пізнавальна тема уроку; | 2.  — проблемні питання для обговорення; |
| 3.  — завдання до теми; | 4.  — мотивація щодо необхідності засвоєння теми; |
| 5.  — матеріал для обов'язкового засвоєння; | 6.  — матеріал для ознайомлення; |
| 7.  — слова для обов'язкового засвоєння; | 8.  — вправа на редагування; |
| 9.  — завдання підвищеної складності; | 10.  — домашнє завдання; |
| 11. Робота в парах ; | 12. Робота в групах . |

Бондаренко Н. В.

Б81 Українська мова : Підручн. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. з російською мовою навч. — К. : Грамота, 2010. — 288 с. : іл.
ISBN 978-966-349-260-5

Підручник повністю відповідає вимогам Державного стандарту освіти та чинній програмі з української мови.

Методичний апарат підручника охоплює різномірне завдання, зорієнтовані на вікові особливості десятикласників.

УДК 373.5:811.161.2+811.161.2](075.3)
ББК 81.2УКР-922

ISBN 978-966-349-260-5

© Бондаренко Н. В., 2010
© Видавництво «Грамота», 2010

Дорогі десятикласники!

Ви подорослішали, і перед вами постало питання відповідального професійного вибору, який визначатиме ваше майбутнє.

Важлива роль у здійсненні ваших життєвих планів і намірів, безперечно, належить мові. Щоб здобути ґрунтовну освіту і престижну спеціальність, необхідно досконало володіти українською мовою. Висока загальна і мовленнєва культура гарантують перспективу професійного і кар'єрного зростання особистості, її високий соціальний статус, належність до української духовної еліти. А це життєво необхідно людині незалежно від того, хто вона — політик, дипломат, учений, військовий, учитель, інженер, бізнесмен чи представник престижної робітничої спеціальності.

Упродовж навчального року ви опрацюватимете стилістику і культуру української мови. Засвоєння літературних норм забезпечить правильність вашого мовлення — невід'ємної складової мовленнєвої культури особистості. Опановуючи відомості зі стилістики, ви навчитеся всебічно аналізувати мовні засоби, вибирати з-поміж них оптимальні й доцільно використовувати їх для вираження змісту і вдосконалення висловлювання.

Матеріал підручника сприятиме засвоєнню знань про синонімічні можливості мови і виробленню на їх основі вмінь урізноманітнювати мовлення за допомогою стилістичних варіантів, що є свідченням високого рівня володіння мовою. Ознайомлення з теорією стилістичного квадрата (співвідношення між змістом і вжитими мовними засобами) відкриє вам секрети творення досконалого тексту.

Збільшення кількості завдань для самостійної роботи на основі раніше засвоєного матеріалу сприятиме вашому становленню як самодостатніх особистостей.

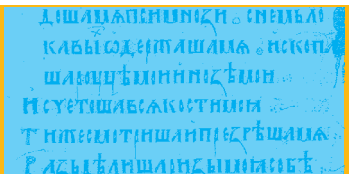
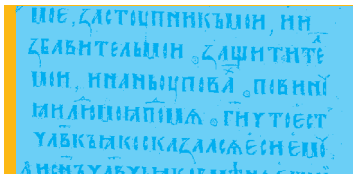
Опрацювання різностильового масиву текстів широкої тематики дасть вам можливість утвердитися у споконвічних загальнолюдських цінностях, долучитися до скарбів української та світової культури.

Твори неперевершених майстрів пера зачарують вас красою художнього слова, принесуть естетичне задоволення.

Тож бажаю успіхів і нехай вам щастить!

Автор

ВСТУП



§ 1. Роль мови у формуванні особистості

Мова — життя духовного основа

Видатні мислителі світу з найдавніших часів пов'язують мову з духовним життям людини. Завдяки мові вона засвоює досвід попередніх поколінь, знання і вміння своїх сучасників. Саме мова є для людини невичерпним джерелом інтелектуального й естетичного освоєння світу. Найцінніші здобутки культури й цивілізації, етики й естетики кожного народу закодовано й акумульовано в мові — цьому сховищі знань і досвіду, що їх нагромаджено¹ за весь час існування людства й осмислено видатними людьми, геніями всіх поколінь.

- 1** Прочитайте текст, обґрунтуйте його назву. Яку функцію мови виокремлює автор і наскільки вона важлива? Поясніть, як завдяки цій функції мова впливає на гармонійний розвиток особистості і поступ² нації в цілому.

Духовна могутність народу

Могутність мови — це духовна могутність народу. Народ дає мові силу й красу. Він сам у піснях творить зразки неперевершеної³ поезії, а його генії і таланти високо підносять авторитет рідного слова.

Повноводна ріка української мови вирувала в крутих поворотах історії, вона відбила в собі грандіозні соціальні зрушення⁴, збагатилася численною лексикою та зворотами, стала довершеним інструментом і поетичної, і філософської, і наукової, й інженерно-технічної сучасної думки (*За М. Шумилом*).

¹ *Нагрома́джувати/нагрома́дити* — рос. накопывать/накопить.

² *Поступ* — прогрес.

³ *Непере́ршений* — рос. непревзойдённый.

⁴ *Зру́шення* — рос. сдвиги.

2

Ознайомтеся з думками видатних людей про мову. Узагальнено охарактеризуйте основні якості української мови, про яку йдеться в поданих реченнях.

1. Світ починався зі Слова. І Україна починалася зі Слова (*Я. Гоян*). 2. Найбільше і найдорожче добро в кожного народу — це його мова, ота жива схованка людського духу, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподівання, розум, досвід, почування (*Панас Мирний*). 3. Мова — це не просто засіб спілкування. Мова — це всі глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам'ять, найцінніше надбання¹ всіх віків (*О. Гончар*). 4. Мова — це генетичний код нації, який поєднує минуле із сучасним, програмує майбутнє і забезпечує буття нації у вічності (*В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький*). 5. Це мова великого народу, великої культури (*В. Сухомлинський*). 6. Народ дає мові силу й красу. Могутність мови — це духовна могутність народу (*М. Шумило*). 7. Мова — втілення думки. Що багатша думка, то багатша мова (*М. Рильський*). 8. Мова — це музика, мелодика, барви буття, сучасна художня, інтелектуальна і мислительна діяльність народу (*О. Гончар*). 9. Слово — це найтонший різець, здатний доторкнутися до найніжнішої рисочки людського характеру. Уміти користуватися ним — велике мистецтво. Словом можна створити красу душі, а можна й спотворити її. Тож оволодівайте цим різцем так, щоб з-під ваших рук виходила тільки краса (*В. Сухомлинський*). 10. Як людину можна розпізнати за її оточенням, так про неї можна судити за її мовою (*Дж. Свіфт*). 11. Наша мова — найважливіша частина не тільки нашої поведінки, а й нашої особистості, нашої душі, розуму, нашої здатності не піддаватися несприятливим впливам середовища (*За Д. Лихачовим*).

Робота в групах**3**

Виберіть як тему одну з наведених тез. Із вправи 2 випишіть цитати для підтвердження цієї тези і підготуйте колективний виступ до Свята української мови.

1. Мова — засіб мислення й пізнання.
2. Мова — засіб спілкування між людьми й поколіннями.
3. Мова — засіб накопичення та збереження суспільно-історичного досвіду і культурних надбань народу.
4. Мова — засіб вселюдського обміну матеріальними і духовними цінностями.

¹ *Надбання* — рос. достояние.

4

Прочитайте висловлювання Бориса Олійника. Поясніть, які унікальні особливості української мови мав на увазі поет.

Мова — це голос народу. Мова є своєрідною перфокартою, в якій закодовано історію народу, закони предків. Українська мова — це мова народу, щедрого на світових геніїв Шевченка і Франка, Лесі Українки і Котляревського, Коцюбинського і Стефаника. Мова, якою вперше у світовій науковій практиці започаткована кібернетична енциклопедія. Мова народу, великого передусім своїм талантом на братерство, на уважливість і шанобливість до всіх суцїх народів на землі.



5

Прочитайте виразно «ланцюжком» вірш Степана Литвина. Яку мету ставить автор і які мовні засоби задля її досягнення використовує? Прокоментуйте рядки, у яких розкривається взаємозв'язок мови і духовного світу людини.

Люблю, як сонце, материнську мову...
 Вселюдську мудрість мова осяга.
 Грінченко й Даль ведуть у даль чудову.
 О словників жага, віків снага!

А слово і голубить, і карає,
 А слово і вбиває, й воскреша...
 Ти, мово, — море, небо неокрає,
 Несмертність наша, правда і душа.

Чи здатна розгулятихь бездуховність,
Якщо в душі цвіте віків любов?
Глибинна мови рідної верховність,
Вершинна чарівливість інших мов...

Майну дитинства добрими краями —
І серце незрівнянно защемить.
Щебече рідна мова солов'ями,
Гаями, наче молодість, шумить.

6

Прочитайте висловлювання Максима Рильського, визначте його основну думку. Доведіть на прикладах, що державною мовою необхідно володіти всім громадянам незалежно від фаху.

Мова — могутнє знаряддя і шкільного навчання, і наукової та публіцистичної думки, й ораторського мистецтва, і поетичної творчості, і ділового листування, і дипломатичних переговорів. Не лише прозаїк чи драматург, а й фізик чи математик доконче повинні мати до своїх послуг багатий, гнучкий, тонкий і виразний мовний апарат.

7



Прочитайте початок міркування. Продовжіть і закінчіть висловлену в ньому думку (усно). Доберіть заголовок.

Дехто схильний розглядати мову тільки як засіб комунікації, інструмент порозуміння між людьми. Насправді ж це не так... (За Г. Нудьгою).

8

Прочитайте висловлювання Костянтина Ушинського, поясніть хід його міркувань. Що, на вашу думку, надає слову такої надзвичайної сили?

Не тільки умовні звуки засвоює дитина, вивчаючи мову, а й п'є з неї духовне життя й силу. Слово пояснює їй природу, як не зміг би пояснити її жоден природознавець; воно розкриває перед нею характери людей, суспільство, у якому дитина живе, його історію і прагнення, як не зміг би це зробити жоден історик; слово вводить її в народні вірування, у народну поезію, як не зміг би жоден естет; воно, нарешті, формує поняття й філософські погляди, як не зміг би жоден філософ.

9



Виконайте одне із завдань (на вибір):

1. Висловіть у письмовій формі свої міркування на тему «Мова — життя духовного основа».
2. Виконайте письмово вправу 7.
3. Вивчіть напам'ять вірш про українську мову.
4. Складіть вірш про українську мову.

§ 2. Культура мовлення

Книжка у вік Інтернету



- місце книжки серед інших джерел інформації, її майбутнє;
- читання і культура мовлення.



- формувати мовленнєву культуру.

10 1. Прослухайте текст.

До найкоштовніших надбань кожного народу належить мова. Мова — найбільший духовний скарб, у якому народ виявляє себе творцем, передає нащадкам свої досвід і мудрість, перемоги і славу, культуру і традиції, думи і сподівання.

Слово — це життя народу, невмируще джерело його поступу. З цього невичерпного джерела мовець здобуває і засвоює не тільки знання про навколишній світ, а й моральні та естетичні цінності. Тонкий різець слова формує і вигранює особистість. Прилучення до мовних скарбів надає нам духовної дужості, адже мова є наймогутнішим виявом національної культури.

повсякчас призначення

Повсякчас¹ потрібно відкривати для себе красу, неповторні барви, музику, високість і найтонші відтінки слова.

Висока культура мовлення, як складова гармонійної особистості, передбачає вміння правильно розмовляти і писати, активно і творчо застосовувати мовні знання відповідно до мети й умов спілкування. Цього можна досягти вмілим і доцільним уживанням слів, різноманітних синтаксичних конструкцій, а в усному мовленні — багатством інтонації.

Знання виражальних засобів мови й уміння використовувати їх залежно від потреб спілкування — вищий ступінь опанування мовної культури. Щоб забезпечити його, треба знати призначення² мовних засобів досягнення стилістичної виразності мови (*За І. Вишванцем*).

2. Знайдіть у тексті відповіді на запитання:

1. Як мова впливає на особистість?
2. Що таке культура мовлення і як досягти її високого рівня?

¹ *Повсякчас* — постійно, завжди.

² *Призначення* — рос. назначение.



Культура мови — це наука про вимоги до правильного мовлення, яка встановлює правила вимови, наголошування, формотворення, слововживання, побудови словосполучень і речень.

Культура мови включає також власне стилістичний аспект, оскільки унормоване мовлення повинно мати такі комунікативно-стилістичні якості, як точність, логічність, чистота, багатство, виразність, доречність.

На відміну від культури мови, яка встановлює норми правильного літературного мовлення, **стилістика** вчить мистецтва мовлення, уміння домагатися його дієвості та виразності.

Стилістика вивчає виражальні засоби мови: точність, логічність, образність, доречність. Це вищий ступінь культури мови.

Досконале володіння мовою, її нормами в процесі мовленнєвої діяльності свідчить про високий рівень культури мовлення особистості.

11 Прочитайте текст. Поясніть, як за ставленням людини до мови можна визначити культурний рівень особистості.

Є люди різного культурного рівня, і вони по-різному ставляться до мови. Одні розуміють усю глибину значення мови в житті народу, тому плекають її, дбають про неї. Є люди малоосвічені або й без освіти, які від природи мають тонке мовне чуття. Однак трапляються освічені люди, які не дбають про чистоту мови, говорять суржиком (*За М. Шумилом*).

Робота в парах

12 Розіграйте діалог за поданим початком.

— Читання — ось головне в піднесенні мовленнєвої культури кожної людини і нації в цілому. Ти згоден (згодна) зі мною?

— ...

13 1. Прочитайте, визначте основну думку висловлювання. Наведіть аргументи з тексту, які засвідчують перевагу книжки над іншими джерелами зберігання й поширення інформації.

2. Розкрийте взаємозв'язок читання і мовленнєвої культури.

Чи замінить Інтернет книжку?

Микола Карамзін сказав: «Історія розуму становить дві головні епохи: винайдення букв і друкарні, усі інші були їх наслідком». «Цікаво не може говорити той, хто мало читає», — розвинув його думку Їржі Томан.

Ми живемо в час нечуваного розвитку інформаційних технологій і систем зв'язку — радіо, телебачення, електронних ЗМІ. Відкрилися безмежні можливості для оволодіння знаннями, одержання інформації, для спілкування. А в Інтернеті взагалі немає



меж і кордонів. Відтепер¹ звичайний користувач має доступ до будь-яких новин, які множаться в геометричній прогресії. Інтернет поступово перетворюється на неосяжну бібліотеку всієї планети.

**користувач
перетворюється
на когб/що
на моє переконання**

Однак викликає тривогу те, що Інтернет, завойовуючи інформаційний простір, починає витісняти з нього книжку. За даними соціологів, понад 40 % дорослого населення зовсім не читає книжок. Дехто передрікає² навіть повну перемогу медіаресурсів (у тому числі й Інтернету) над книжкою. На їхнє переконання³, всі необхідні знання людина майбутнього одержуватиме з комп'ютера.

Проте ці псевдопророкування безпідставні⁴, оскільки радіо й телебачення не замінюють друковане слово, а доповнюють його. Втративши монопольне становище в інформаційному просторі, книжка ще довго залишатиметься душею сучасної системи комунікації, а її роль зростатиме з кожним новим етапом соціального, культурного і науково-технічного прогресу. Вона належить до тих винаходів, що, як і колесо, ніколи не полишають цивілізації.

Переваги книжки перед іншими засобами збереження і передачі інформації очевидні. Адже саме завдяки їй читач має час для роздумів, можливість повернутися до прочитаного, щоб глибше вникнути в його зміст, вибрати, що читати. Пріоритет книжки обстоюють інтелектуали світового рівня. Айзек Азімов акцентував увагу на тому, що книжку можна читати й перечитувати, коли вам зручно — у ліжку, у кріслі, за столом і як вам потрібно — не поспішаючи, швидко, підряд чи вибірково. Та головне — книжка дає вам слова, до яких ви самі добираєте картини, що виникають у вашій уяві. Ніколи не буде придумано щось подібне до книжки — здатне подарувати вам одному цілий Всесвіт.

¹ Відтепер — рос. отныне.

² Передрікати/передректі — рос. предсказывать/предсказать.

³ Переконання — рос. убеждение.

⁴ Безпідставний — рос. безосновательный.

Едгар Фор із Франції вважає, що книжка тільки на порозі справжнього успіху, тому що вона поширюється, надає нам право вибору і враховує наші бажання, тоді як все, що ми слухаємо або дивимося по телевізору, не передбачає вибору і врахування наших смаків.


Науково-технічний прогрес сприяє поширенню книжки. Статистика свідчить, що інтелект спеціаліста, який здобув професію, потребує самостійного мислення, роздумів над книжкою. Молодь усвідомлює: щоб мати престижну роботу й конкурувати на ринку праці, недостатньо мати диплом, потрібне постійне інтелектуальне й фахове самовдосконалення через читання книжок.

Тож не підлягає сумніву¹, що книжка була, є і буде основою духовного життя народу. У книжки довгий і щасливий вік. Це універсальне сховище думки, надихаюче джерело нових ідей (За В. Драчуком, Ю. Ліхтенштейном).

не підлягає
сумніву

14 Перекладіть афоризми українською мовою. Поясніть, як ви їх розумієте.

1. Книга делает человека хозяином Вселенной (П. Павленко).
2. Суть книги — вечна. Суть эта — увековечение мысли (Л. Толстой).
3. Две силы наиболее успешно содействуют воспитанию культурного человека: искусство и наука. Обе эти силы соединены в книге (Максим Горький).
4. Не забывай, что самое колоссальное орудие многостороннего образования — чтение (А. Герцен).
5. Книга — коллективный опыт. Тот, кто прочёл два десятка великих книг, прожил два десятка великих жизней (П. Павленко).
6. Наш наставник — знание. Книга — наш учитель (В. Маяковский).

15  Висловіть свою згоду чи незгоду з думкою англійського письменника Самюеля Смайлса: «Людину можна пізнати по тих книжках, які вона читає». Обґрунтуйте свою думку.

16 Одні фахівці радять читати повільно, інші рекомендують учитися читати швидко. Поміркуйте, до кого варто дослухатися. Чи ці поради тільки видаються суперечливими²?

17 Прочитайте слова і словосполучення двома мовами. Складіть і запишіть речення з українськомовними варіантами.

Українською

одного чудового дня
на відміну від
на мій подив

Російською

в один прекрасный день
в отличие от
к моему удивлению

¹ Не підлягає сумніву — рос. не подлежит сомнению.

² Суперечливий — який містить протилежні думки.

Українською

уперше
час від часу
дорогою назад
насилу

Російською

в первый раз, впервые
время от времени
на обратном пути
с трудом

Робота в парах

18 Розіграйте діалоги за наведеними ситуаціями.

1. Ви прочитали цікаву книжку. Переконайте однокласника теж прочитати її.
2. Ви зацікавилися книжкою, яку бачили у свого друга, але він її ще не дочитав.
3. Ви вибираєте книжку на подарунок у книжковому магазині. Попросіть поради в продавця.

19 1. Прочитайте текст. З'ясуйте, що таке привітальна промова.

Привітальна промова — це урочисте звернення з нагоди¹ якоїсь особливої події. Зміст промови становлять: вказівка на нагоду; похвала і вдячність конкретній особі чи групі осіб; перелік позитивних якостей і заслуг, заклик до подальших добрих справ, побажання всіх благ, які сприяють успіхові.

з нагоди ювілею

Привітальна промова відповідає на запитання *чому? кому? що?*

2. Обміркуйте зміст привітальної промови з нагоди: 1) Дня знань; 2) Дня вчителя; 3) ювілею вчительки. Текст промови (до семи речень) запишіть і виголосіть її в класі.

20



Визначте види помилок і запишіть відредаговані речення. У разі потреби користуйтеся словником.

1. Ми не могли побачитися по багатьох причинах і договорилися зустрітися в другий раз.
2. Учні попросили новенького, що ти розкажеш нам про себе в двух словах.
3. Поїзди ходили точно по графіку.
4. Пасажир запитав у провідника, що чи скоро ви подасте мені чай.
5. Це лікарство слід приймати у два прийоми.
6. В минулому році ми їздили в Крим залізною дорогою, а тепер їдемо на машині.
7. У крайньому випадку Ігорь прилетить літаком.
8. По бажанню клієнта вибирають обої.

¹ *Нагода* — рос. подходящий случай; *з нагоди ювілею* — рос. по случаю юбилея.

СТИЛІСТИКА ТЕКСТУ



§ 3. Стили мовлення

Великі Українці



- Великі Українці й Україна;
- ідеальний образ українки;
- благодійництво в ім'я науки;
- професійні знання;
- український гумор.



- розвивати стилістичні вміння на основі знань зі стилістики.



Наші висловлювання залежать від того, з ким ми говоримо, де говоримо і з якою метою, тобто від мовленнєвої ситуації. Саме вона визначає вибір мовних засобів, які ми використовуємо для висловлення думки. Відбір виразальних засобів мови залежно від мети висловлювання та мовленнєвої ситуації вивчає наука **стилістика**.

Одиницею стилістики є стиль мовлення.

Стиль мовлення — це своєрідна¹ сукупність мовних засобів, що використовуються мовцем за певних умов спілкування.

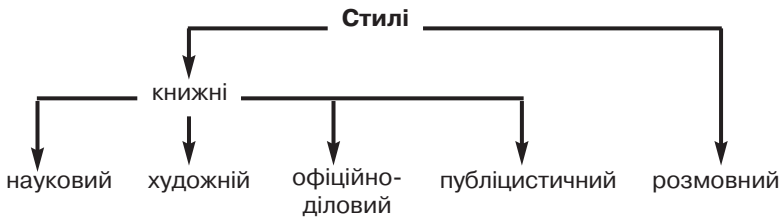
Стиль мовлення залежить від його призначення. Так, основна функція розмовного стилю — спілкування; наукового — з'ясування, доведення, повідомлення; публіцистичного — вплив, переконання. Кожен стиль обслуговує свою сферу діяльності: розмовний — побутову, науковий — наукову, офіційно-діловий — законодавчу, ділову, публіцистичний — громадсько-політичну та суспільно-культурну.

Усі стилі мають **усну і писемну форми**, але визначальною для кожного стилю є одна з них. Так, для розмовного стилю — це усна форма, для решти — писемна.

Науковий, офіційно-діловий, публіцистичний і художній стилі, на протигагу² розмовному, називаються книжними, оскільки вони були сформовані на книжній основі.

¹ *Своєрідний* — рос. своеобразный.

² *На протигагу* — рос. в противовес.



Структура текстів різних стилів теж неоднакова. Для розмовного стилю характерний діалог (полілог), а для решти чотирьох — монолог.

Наявність у мові виражальних засобів, з одного боку, та їх використання в мовленні — з другого, зумовлюють розмежування **СТИЛІСТИКИ МОВИ** і **СТИЛІСТИКИ МОВЛЕННЯ**.

Для створення різностильових текстів використовують увесь арсенал мовних засобів (морфеми, слова, словоформи, словосполучення, речення). Стилiстичні ресурси всіх мовних рівнів і виражальні можливості мовних одиниць вивчає стилістика мови. Вона встановлює систему стилістичних протиставлень одиниць та їх варіантів на кожному рівні мови. Завдяки цьому мовець має можливість вибрати саме ту мовну одиницю, яка відповідає конкретній ситуації спілкування.

Використання стилістичних засобів мови в мовленнєвій діяльності вивчає стилістика мовлення.

21 Прочитайте афоризми. Поясніть, як у них розкривається поняття стилю.

1. Стиль — одяг думок (*Ф. Честерфілд*). 2. Стиль — як криштал: від чистоти його залежить його блиск (*В. Гюго*). 3. Хороший стиль не повинен зберігати слідів зусиль: написане має здаватися щасливою випадковістю (*С. Моем*). 4. Не можна писати високим стилем про дрібниці (*С. Моем*).

Розмовний стиль

22 1. Прочитайте уривок із повісті Івана Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я». Проаналізуйте критичні репліки Карпа, ужиті ним засоби гумору й зробіть висновок, яким був ідеальний образ української дівчини наприкінці XIX століття. Яких змін він зазнав і яким бачиться сучасним хлопцям?

— Карпе! — тихо почав Лаврін, дуже охочий до гарних дівчат. — Скажи-бо, кого ти будеш сватать?

— Ат! Одчепись од мене, — тихо промовив Карпо.

— Сватай Олену Головкивну. Олена кругла, як цибулька, повновида, як повний місяць; у неї щоки, мов яблука, зуби, як біла ріпа,

коса, як праник¹, сама дівка здорова, як тур: як іде, то під нею аж земля стугонить.

— Гарна... мордою хоч пацюки бий; сама товста, як бодня, а шия хоч обіддя гни.

— Ну то сватай Одарку Ходаківну: ця тоненька, як очеретина, гнучка станом, як тополя; личко маленьке й тоненьке, мов шовкова нитка; губи маленькі, як рутяний² лист. З маленького личка хоч води напийся, а сама пишна, як у саду вишня, а тиха, неначе вода в криниці.

Старий Кайдаш аж набік сплюнув, а Карпо промовив:

— Вже й знайшов красуню! Та в неї лице, як тріска, стан, наче копистка³, руки, як кочерги, сама, як дошка, а як іде, то аж кістки торохтять.

— Але ж ти й вередливий! То сватай Хотину Корчаківну, — сказав Лаврін і засміявся.

— Чи ти здурів? Хотина як вигляне у вікно, то на вікно три дні собаки брешуть, а на виду в неї неначе чорт сім кіп гороху змолотив.

— Ну, то бери Ганну.

— Авжеж! Оце взяв би той кадівб⁴, що бублика з'їси, поки кругом обійдеш, а як іде...

— Коли я буду вибирати собі дівчину, то візьму гарну, як квіточка, червону, як калина в лузі, а тиху, як тихе літо, — сказав веселий Лаврін.

— Мені аби була робоча та проворна та щоб була трохи куслива, як мухи в спасівку, — сказав Карпо.

— То бери Мотрю, Довбишеву старшу дочку. Мотря і гарна, і трохи бриклива, і в неї серце з перцем, — сказав Лаврін.

Лаврінові слова запали Карпові в душу. Мотря не виходила в нього з думки, неначе стояла тут на току недалечко від нього, під зеленою яблунею, і дивилась на нього своїми темними, як терен, очима.



*Сцена з вистави
«Кайдашева сім'я»
(Національний
академічний
драматичний театр
ім. І. Франка)*

2. Визначте стиль уривка. Користуючись однією зі схем (див. с. 16, 19, 23, 24, 28), укажіть у тексті ознаки конкретного

¹ *Праник* — дерев'яний гладенький валок для вибивання білизни під час прання.

² *Рутяний, рутяний* — прикм. до *рута* — рослина, що містить ефірну олію.

³ *Копистка* — дерев'яна лопатка для розмішування чого-небудь.

⁴ *Кадівб, кадіб* — велика діжка.

стилю. Наскільки характерна для нього така перенасиченість порівняннями? Яку роль вони виконують?

Розмовний стиль



Робота в парях

23

Прочитайте уривок з роману Марини і Сергія Дяченків. Розіграйте діалог, який відбувся між дівчиною та продавцем. Яким стилем мовлення ви скористаєтеся?

Уздовж стіни стояли засклені вітрини з виставленими напоказ мобільними телефонами, а добре одягнена довгонога дівчина уважно вивчала моделі й ціни. За стійкою сидів елегантний молодий чоловік, найяскравішою деталлю його зовнішності була жовтогаряча краватка...

24

Прочитайте текст в особах, знайдіть у ньому риси розмовного стилю. Вкажіть використані автором засоби гумору.

Хоч ледачий, та здогадливий

Одна мати весь час вимагала, щоб її малий син рано вставав, бо хто рано встане, той багато встигне.

Якось уранці, ще й не світало, хлопець солодко спав, а мати вже стояла над ним, примовляючи:

— Агов, синку, вставай, поглянь, як гарно навколо, як сонечко пригріває. Вставай, подивися, як пташки співають і люди поспішають до роботи взятися. Вставай, щоб якнайбільше встигнути. Он дядьків син — устав раненько і знайшов повний гаманець грошей...

— Знайшов, бо їх загубив той, хто встав ще раніше, — крізь сон пробурмотів хлопець і знову заснув (*З журналу*).

Робота в парах

25 Продовжіть діалоги, змінюючи в разі потреби напрям думки.

1. — Тобі ніколи не хотілося змінити світ?

— Я побудувала б Країну Справедливості...

2. — А чому ти не любиш потяги? — запитала Анжела.

— Безглуздо¹ тягтися по землі, коли можна літати, — пояснив Влад.

3. — А в дитинстві ти мріяв, щоб тебе показували по телевізору? — поцікавилася Анжела.

— Ні, — відповів Влад, подумавши...

— А я мріяла, — мовила Анжела... (*За М. і С. Дяченками*).

26 Прочитайте і запишіть текст, увівши до нього діалог, що міг би відбутися, якби мобільний телефон був заряджений. Яким стилем і типом мовлення ви скористаєтесь?

Цієї миті мобільник, забутий до часу в кишені Владової куртки, зачувши близькість міста, раптом вибухнув тоненькою механічною мелодією.

Влад вийняв з кишені телефон.

— Слухаю...

— Алло, — сказав далекий жіночий голос. — Нарешт...

Телефон жалібно пискнув. Остаточно розрядилася давно не заряджувана батарея — і розмова перервалася (*М. і С. Дяченки*).

Робота в парах

27 Розіграйте діалог за поданим текстом і закінчіть його монологом.

— ...Історія, яка вразила?

— Так, не просто цікава, смішна чи страшна, а саме вражаюча! Ну, як буває в кіно. Щось таке.

— Навіть не знаю.

— І бажано, щоб це трапилося з тобою. Якщо можна.

...

(*За В. Івченком*)

¹ *Безглуздо* — рос. бессмысленно.

28

1. Прочитайте уривок. З'ясуйте, про що в ньому йдеться. Визначте тип і стиль мовлення.

Кравчина дбайливо приймає дитину.

— Синочку! Здрастуй! Се ти? Появився на світ? Ой-ой-ой!.. Маріє! Як гарно! Неначе гілочка виросла з мого серця. І сам я наче народився заново четвертий раз. Хлопчику мій... Хто ти? Хто він? Товариші! Може, це народився видатний талант? Га? Може, це новий світоч людства? (О. Довженко).

2. Спишіть, підкресліть характерні для стилю уривка мовні засоби. Зробіть стилістичний аналіз тексту за схемою відповідного стилю.

Науковий стиль

29

1. Прочитайте текст, доберіть до нього заголовок, визначте стильову належність. Користуючись однією зі схем, вкажіть у тексті ознаки конкретного стилю.



Голландський математик Ганс Фройденталь опублікував роботу «Лінкос». Її підзаголовок пояснював: «Створення мови для космічного зв'язку». З дивовижною педантичністю¹ й ретельністю² автор «Лінкосу» розробляє космічну мову

(її принципову схему), яка повинна слугувати засобом спілкування з розумними жителями інших планет, причому розробка цієї мови ведеться так сумлінно³, ніби «космічна розмова» має відбутися з дня на день (За А. Кондратовим).

**принципова схема,
з дня на день**

30

1. Прочитайте текст, даючи відповіді на запитання по ходу читання. Визначте тип і стиль мовлення. Знайдіть у тексті характерні ознаки стилю.

Якось — це було за царювання Катерини II — жителі Петербурга побачили кулю, що світилася. Від неї йшло таке сяйво, що на Англійській набережній було світло як удень.

Які здогади у вас виникають? Перевірте себе за текстом.

З'ясувалося, що світить ліхтар, вивішений на четвертому

¹ Педантичність — надмірна увага до деталей.

² Ретельність — рос. тщательность.

³ Сумлінно — старанно.

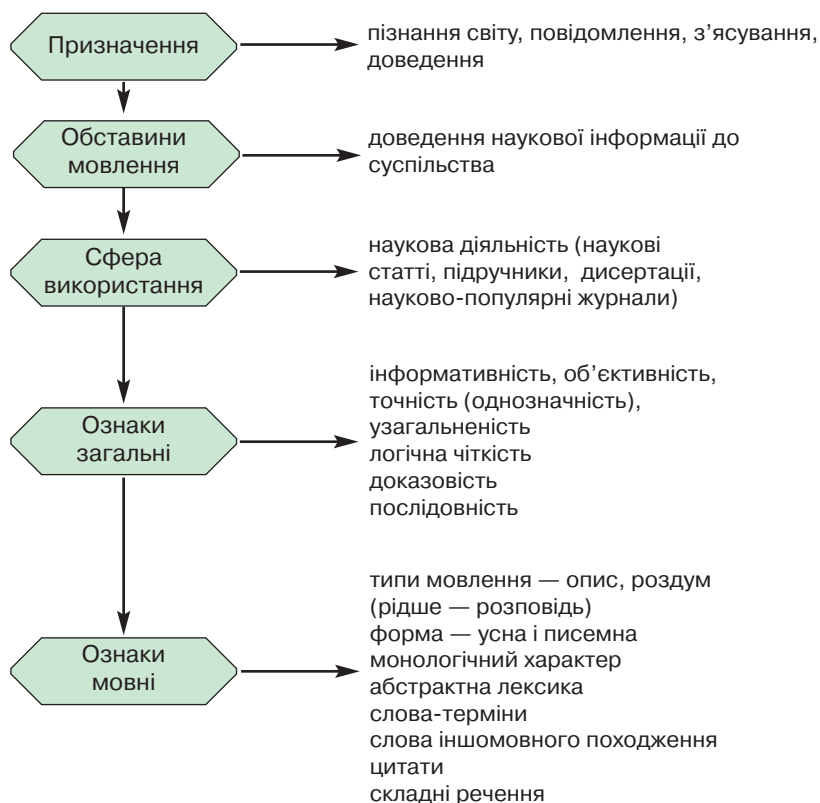
поверсі у вікні квартири відомого механіка Івана Петровича Кулібіна. Ліхтар справді, як на той час, був незвичним.

Які у вас припущення щодо будови ліхтаря?

Це був справжній прожектор, — річ, у ті часи зовсім не відома. Його задня стінка була зроблена з дрібних шматочків дзеркального скла. Ця стінка відбивала світло єдиної свічі стільки разів, скільки в ній було шматочків скла (*За М. Поступальською*).

2. З'ясуйте, чи все вам зрозуміло в змісті тексту, чи залишилися запитання, на які ви не одержали відповіді. Що нового ви дізналися з тексту?

Науковий стиль



31

Запишіть українською мовою 5–6 термінів, що позначають наукові поняття, які ви засвоїли на уроках географії, біології та інших предметів. Складіть і запишіть із ними речення.

32

- Прочитайте текст. З'ясуйте, чи дотримано в ньому єдність стилю. Обґрунтуйте свою думку.



Грім і блискавка... Хто не спостерігав ці явища — величні й небезпечні?

Між хмарою та землею відбувається зигзагоподібний розряд, який несе електричну напругу¹ в кілька тисяч вольт.

...Як полосне через усе небо, як цвяхне прямо перед очима...

На Землі одночасно відбувається майже 2000 гроз. У кожній із них зосереджена енергія, що дорівнює вибуху водневої бомби. Щосекунди в землю вдаряє 100 розрядів блискавок (*З журналу*).

- Переробіть і запишіть текст так, щоб він відповідав науковому стилю.
- Напишіть твір-мініатюру з описом грози в художньому стилі.

33

Перекладіть і запишіть текст українською мовою, дотримуючись норм відповідного стилю. Вкажіть ознаки стильової належності висловлювання.

Дождь — жидкие атмосферные осадки, выпадающие в виде капель диаметром 0,5–7 мм. Дождь с каплями размером менее 0,5 мм носит специальное название — морось. Дождь выпадает из облаков в результате слияния мелких капель в более крупные.

Различают ливневый дождь — крупнокапельный, кратковременный, выпадающий из кучевых облаков, и обложной дождь — с менее крупными каплями, продолжительный, выпадающий из слоистых облаков (*Из учебника*).

34

Виконайте одне із завдань (на вибір):

- Випишіть приклад невеликого тексту наукового стилю з навчальної літератури, яку ви використовуєте під час підготовки до заняття, і зробіть його стилістичний аналіз.
- Доберіть уривок із науково-популярної статті. Знайдіть у ньому риси, які зближують науково-популярний виклад, з одного боку, з художньою літературою, а з другого — з науковою. Вкажіть у тексті елементи розмовного стилю.

¹ *Напруга* — рос. напряжение.

Офіційно-діловий стиль

35

1. Прочитайте текст. З'ясуйте:
 - за яких обставин мовлення (у якій мовленнєвій ситуації) можливе таке висловлювання;
 - яке завдання мовлення (обмінятися думками; поінформувати про щось; пояснити щось; спонукати до чогось; живописати);
 - які основні стильові ознаки висловлювання (узагальнене воно чи конкретне, офіційне чи невимушене, емоційне чи безстороннє, нейтральне).



Засідання Верховної Ради України (24 серпня 1991 року)

Акт

проголошення незалежності України

Виходячи із смертельної небезпеки, яка нависла була над Україною в зв'язку з державним переворотом у СРСР 19 серпня 1991 року, продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні; виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами;

здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто

проголошує

незалежність України та створення самостійної української держави — України.

Територія України є неподільною і недоторканною.

Віднині на території України мають чинність виключно Конституція і закони України.

Цей акт набирає чинності з моменту його схвалення.

24 серпня 1991 року

Верховна Рада України

2. Проаналізуйте будову тексту (виділіть мікротеми, абзаци, типи мовлення, засоби зв'язку).
3. Розкажіть, як Україна здобула незалежність. У якому стилі ви будуватимете висловлювання?

36

1. Прочитайте текст. Як характеризує Альфреда Нобеля його заповіт¹? Що вам відомо про цю унікальну особистість?
2. Користуючись схемою відповідного стилю, зробіть стилістичний аналіз тексту.

Я, нижчепідписаний Альфред Бернад Нобель, зваживши² й ухваливши, цим оголошую мій заповіт щодо майна³, нажитого мною до моменту смерті.

Усе майно, яке залишилося після мене і яке можна реалізувати, розподілити так:

капітал виконавці моєї духовниці повинні використати на придбання цінних паперів, створивши фонд, відсотки з якого видаватимуться як премія тим, хто протягом попереднього року найбільше прислужився людству.

Зазначені відсотки треба поділити на п'ять частин, які призначаються:

перша частина — тому, хто зробив велике відкриття або винахід у галузі фізики;

друга — тому, хто зробив велике відкриття або вдосконалення в галузі хімії;

третя — тому, хто досяг видатних успіхів у галузі фізіології або медицини;

четверта — творцеві найбільш значного літературного твору, що відображає людські ідеали;

п'ята — тому, хто зробив вагомий внесок у єднання народів, ліквідацію рабства, зменшення кількості наявних армій і сприяння мирній домовленості.

Премії в галузі фізики та хімії має присуджувати Шведська королівська академія наук, премії з фізіології та медицини — Королівський Каролінський інститут у Стокгольмі, премію миру — комітет із п'яти осіб, обраних норвезьким стортингом⁴. Моє особливе бажання полягає в тому, щоб на присудження премій не впливала національність кандидата, щоб премію здобували найдостойніші, незалежно від того, скандинави вони чи ні.

¹ *Заповіт* — рос. завещание.

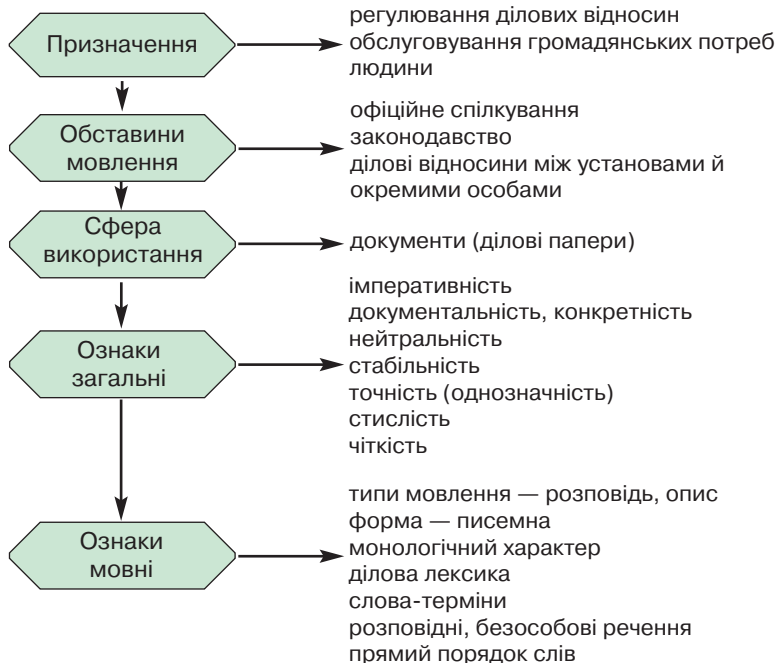
² *Зважати/зважувати* — рос. взвесить/взвешивать.

³ *Майно* — рос. имущество.

⁴ Парламентом.

Цей заповіт є останнім, він має законну силу і скасовує¹ всі мої попередні заповіти.

Офіційно-діловий стиль



Публіцистичний стиль

- 37** 1. Прочитайте текст. З'ясуйте, яку мету ставив автор і чи досяг її. Визначте основну думку висловлювання.
2. Проаналізуйте будову тексту (виділіть мікротеми, абзаци, засоби зв'язку). Зробіть стилістичний аналіз висловлювання за схемою відповідного стилю, приділивши окрему увагу емоційно-експресивним засобам впливу на читача.

Світочі України

У нас є прекрасні взірці, що сяють маяками серед мороку² дальніх і ближніх часів.

Ми сформуємо свою душу і душі своїх дітей так, щоб Великі Українці минулого освятили ті душі на творення небувалої небесної України — невмирущої і життєдайної — віднини й довіку.

¹ Скасовувати/скасувати — рос. отменять/отменить.

² Мброк — рос. мрак.

Ми візьмемо нерушиму сміливість і мужність від славетного козацтва запорозького, дух якого стукає в наші дрімаючі серця!

Ми приймемо дитячу віру і полум'яну непохитність¹ від духа невмирущого Кобзаря!

Ми нап'ємося з невичерпної криниці мудрості й посвяти від космічного велета Сковороди!

Ми осеємось вічним болем і тривогою Лесі, щоб байдужість до горя жодної живої істоти не торкнулась нашого серця!

Ми візьмемо до вічнодіючих рук і розуму грозову потугу Камелярського молота! (О. Бердник).

Публіцистичний стиль



38

1. Прочитайте текст, визначте його тему й основну думку. Чому, на ваш погляд, Іван Франко займає особливе місце в історії української культури?

¹ *Непохитність* — рос. стойкость, непоколебимость.

2. Укажіть характерні ознаки висловлювання, що визначають його стильову належність.

Письменник-гігант. Будівничий величного храму української культури. Це — Іван Франко. Поет, прозаїк, драматург, критик, публіцист, учений, філософ і політик.

Його називають Каменярем, але він не тільки джаганом¹ розбивав скелі, а й камінними брилами мостив тверді, тривкі магістралі прогресу. Був будителем мас і вчителем нації.

Марко Черемшина феномен Франка уявляв в образі великого астрального тіла, що гріє на всю Україну, а світить ще далі.

Іван Франко — це наша національна Біблія. Ми розгортаємо його «Книги Битія» і за пошуками естетичної насолоди, і за пошуками ізмарagdів людяності й мудрості.

На схилі письменникового віку Європа визнала, що немає достойнішого за Франка кандидата на Нобелівську премію. Але проголосувала проти одна особа — смерть... Посмертно Нобелівську премію не присуджують... (За І. Денисюком).



Іван Франко

- 39** Прочитайте уривок. Дайте відповідь панянці в письмовій формі. У якому стилі ви будуватимете висловлювання?

Я — родовита полька. Мене зацікавила Україна: а хто вона є, кого славетного має? Поляки пишуться Міцкевичем, росіяни — Пушкіним, а українці? (Р. Іваничук).

- 40** Доберіть уривок із газетно-публіцистичного тексту, знайдіть і виписіть мовні засоби вираження волевиявлення, спонукання, емоційності та експресивності викладу.

- 41** 1. Прочитайте текст, визначте тип і стиль мовлення.



Здобуйте професійні знання

Що таке професійні знання? Більшість розуміє так: глибоке знання свого предмета; людина на своєму місці; кваліфікований працівник. Сперечатися з цим не доводиться. Та я додам: у знань є причина, є привід² ставати ще більш значущими. Адже вони

¹ Джаган — різновид кайла.

² Привід — рос. повод.

визначають поведінку особистості й безпосередньо стосуються людської гідності¹, упевненості, рішучості й сміливості.

Людина, яка не має достатніх професійних знань, не може розраховувати на те, що їй довірять цікаву й складну справу. Навіть якби таке трапилося, вона змушена була б викручуватися, щоб її не змі-

змістити із займаної посади

тили із займаної посади. Перебування ж такої людини на відповідальній посаді не забезпечене золотим запасом розуміння справи.

Тільки знавець справи може дозволити собі розкіш бути сміливим і самодостатнім². Саме із середовища знаючих можна сподіватися принципових оцінок, зваженого погляду на ситуацію. А це вже громадянська поведінка. Це прообраз людини майбутнього, яка поєднуватиме в собі потребу в самоосвіті, самовдосконаленні, відповідальність і вимогливість³ як норму життя (*За О. Абрамовим*).

2. Дайте відповіді на запитання:
 1. Що таке професійні знання?
 2. З якими людськими якостями і в який спосіб вони пов'язані?
 3. До чого спричинює брак професійних знань?
3. Підготуйте текст невеликого виступу на тему «Професійні знання» на засіданні профорієнтаційного клубу старшокласників. Для цього визначте мету висловлювання, тип і стиль мовлення; доберіть матеріали з різних джерел, які розкривають роль школи в здобуванні знань, приклади; складіть план виступу. Підготуйтеся виголошувати текст із застосуванням позамовних засобів впливу на аудиторію.

Художній стиль

42

1. Прочитайте твори ваших однолітків. Що об'єднує і що відрізняє обидва тексти? Які думки й почуття вони викликають?

Весняні фантазії

Над моїм чарівним краєм сходить сонце, народжує новий день і несе весняне тепло благодатній землі. Серед зеленої оксамитової травички красуються нарциси — горді й неповторні квіти-символи рідної Хустщини. Погляд зупиняється на дивовижному витворі природи, білі пелюстки якого нагадують віночок-хустинку, що

¹ Гідність — рос. достоинство.

² Самодостатній — який має цінність сам по собі; який має цілком самостійне значення.

³ Вимогливість — рос. требовательность.

ніжно огортає краплинку сонця — жовту серцевинку. На тонькому зеленому стебельці рослина гордо тримає свою голівку-віночок, що тягнеться до яскравого сонечка. На цій диво-квітці — крапля вчорашнього дощу, що світиться наскрізь, блищить, сипле іскрами, діамантами, переливаючись то різким, то матовим світлом. Моя душа невимовно радіє з тієї краси... (Я. Андьол).

Душа нарциса

Там, де річка Тиса
Гори зупинила,
Розцвіли нарциси
Незбагненним дивом.

Викупана в росах
Непорочність світу!
Та сховався острах
Серед дивоцвіту.

Ніжно-білі квіти
В місячному сяйві
Зустрічають літо
Дивом надзвичайним.

Пада тінь тривожна
На долину дива.
Чи людині — можна,
Чи ж вона — людина?

Почорніло небо,
Стала дибки Тиса:
Не зривай, не треба!
Там — душа нарциса!

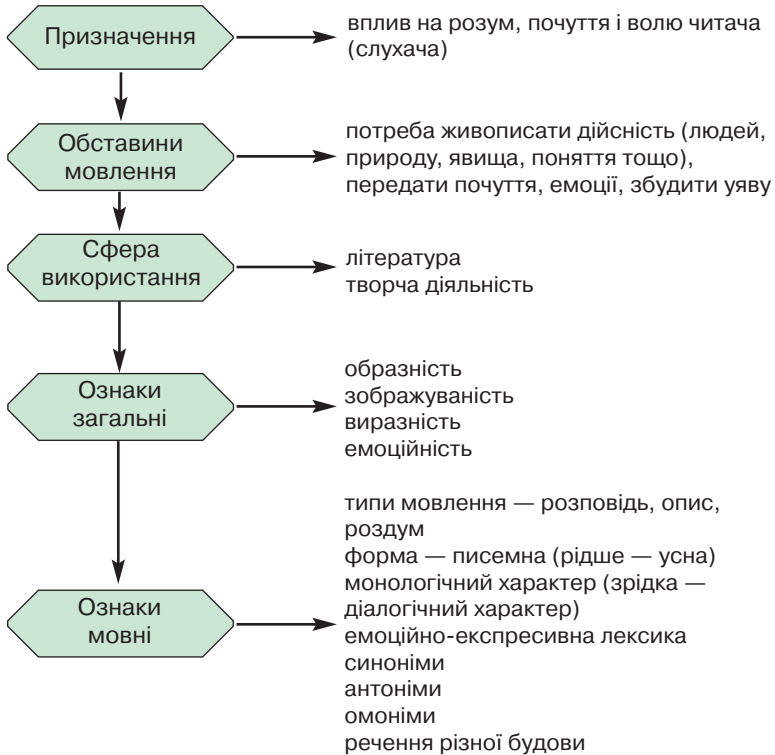
Н. Мамалига



Долина нарцисів (Закарпаття)

2. Визначте стильову належність текстів і зробіть їх розбір за схемою відповідного стилю.
3. Випишіть приклади слів і словосполучень, які впливають на образність обох текстів.

Художній стиль



43

Перекладіть і запишіть текст українською мовою. Визначте стильову належність тексту, вкажіть у ньому характерні ознаки стилю.

Тюльпан

В клас принесли тюльпан. Лепестки его были свёрнуты в тугой бутон. Тёмно-красный, он как будто ждал чего-то. Вдруг в клас ворвался луч солнца и зайчиком заплясал по партам, по доске, потом осветил тюльпан и замер. Цветок из бутона превратился в яркий факел на тёмно-зелёном стебле. Этот факел стал разгораться — цветок раскрывал лепестки, из красного превратился в огненно-алый и заиграл, засветился золотистыми светло-оранжевыми оттенками. Возле этого гордого цветка на страже — бархатный листок.

В класе все притихли.

Ребята следили за тем, как рождается чудо (*Из журнала*).

44

1. Прочитайте уривок, визначте його комунікативну мету. З'ясуйте, до якого типу і стилю мовлення належить текст, обґрунтуйте свою думку.

Зиркаю у вікно — й очам своїм не вірю: багато бачив в Україні вишень і черешень, але такого дива не трапляв. Уся черешня в цю благодатну літню пору як величезне виноградне гроно, навіть листочки за рожевими ягодами поховались. Аж не віриться, що дерево може так рясно родити.

Не можу очей відірвати від дерева, яке буяє в рожевих плодах *(За Я. Гояном)*.

2. Складіть і запишіть власний опис фруктового дерева в художньому стилі.

45

Поширте текст утричі, увівши в нього опис дощу. Доберіть заголовок і запишіть текст.

За прочиненим вікном зашарудів дощ. Важкі краплини застукотіли по обшивці підвіконня...

Листя, тільки-но вимите, раділо яскравому світлові дня *(За О. Ільченком)*.

46

Поширте текст на дві третини, увівши в нього опис краєвидів, побачених Владом з борту літака. Доберіть заголовок і запишіть текст.

Сьогодні був винятково вдалий день для повітряної подорожі.

Літак відірвався від землі...

Влад дивився вниз, притулившись чолом до ілюмінатора. Земля проглядалася чітко, жодна хмаринка не заважала оглядові. У променях сонця поблискували озера — друзки скла...

Небесна подорож закінчувалася... *(М. і С. Дяченки)*.

**47**

Доберіть із художнього твору опис будь-якого явища природи й опис того самого явища в енциклопедії. Запишіть обидва тексти. Зіставте уривки і відзначте характерні риси художнього й наукового викладів.

1. Прочитайте текст, визначте його комунікативну мету, тип і стиль мовлення, вкажіть характерні ознаки стилю.

Райдуга

На небі багатокольірною дугою спалахнула райдуга. Яка причина цього надзвичайно мальовничого явища?

Пригадаймо, сонячне світло утворює сім кольорів: червоний, оранжевий, жовтий, зелений, блакитний, синій і фіолетовий. У цьому можна перекопатися за допомогою клиноподібного скельця — скляної призми. У повітрі немає складних призм, їх замінюють дощові краплі.

Світловий промінь, падаючи на поверхню дощової краплі й заломлюючись, проходить усередину. Досягнувши внутрішньої стінки, він відбивається й виходить із краплі, знову заломившись. Так світло розкладається на спектр...

Під час дощу сонячне проміння заломлюється в міріадах краплин води... Однак в очі нам потрапляють лише ті кольорові промені, які йдуть від крапель, що знаходяться в одному положенні щодо нас і до сонця: вони розташовані по колу. Зливаючись, вони і дають нам яскраву картину райдуги (*З журналу*).

2. Сформулюйте тему тексту і напишіть твір-мініатюру про веселку в художньому стилі.



1. Прочитайте жартівливі листи, проаналізуйте їх мовні особливості. Вкажіть використані Федором Лузаном засоби гумору.

2. У чому виявляється стилістичний дисонанс¹ і як він називається? Що треба змінити в обох текстах, щоб досягти стилістичної однорідності, або єдності, стилю?

Добрий день, Поліно Платонівно!

Не знайшовши консенсусу, ти незначну конфронтацію так близько прийняла до серця, що навіть не погодилася на деякий консорціум і вирішила припинити наші стосунки.

Я ще раз офіційно заявляю, що ніякої альтернативної тобі особи в мене немає. У тому, що часто приходив пізно, винувати брифінги, бо я маю високий рейтинг і мені доручали їх проводити.

Сподіваюсь, ти все добре обміркуєш, прийдеш до конверсії, незважаючи на плюралізм наших думок, повернешся, і в нас з'явиться повна консолідація.

Усе буде о'кей.

Кирило

¹ *Дисонанс* — те, що вносить рбзлад у щось, суперечить чомусь.

Високоповажний пане Кирюхо!

Не звинувачуй мене в популізмі. У нас із тобою ніколи не було синхронного погляду на речі, як і єдиної концепції. Тому й виникали різні колізії. Ти вихваляєшся своїм рейтингом, а я теж не в тім'я бита і маю непоганий імідж. Будучи індиферентним, ти ніколи не робив мені презентів, а я по відношенню до тебе не вдавалася до рекету.

Тобі, як менеджеру, твій офіс дорожчий від домашнього затишку... Ти згорда дивишся на електорат, хоч саме від нього й залежиш. Свій менеджмент ти ставиш понад усе, і я підозрюю, чи не замішаний ти в корупції? Вважаю, що маркетинг, яким ти нібито займаєшся, то фікція.

У наших відносинах наступила повна стагнація, і тому я вирішила поставити крапку.

Р. С. Поки не завершаться ринкові реформи і не виберемося з економічної та фінансової кризи, житиму в селі, у своїх батьків. Такий у мене менталітет.

Поліна

50



Прочитайте уривок. Поширте і запишіть текст, доповнивши його живописанням місць, якими їхала дівчина, стислим викладом змісту останніх вістей та описом настрою, навіяного музикою. Дотримуйтесь єдності стилю.

Рената їхала за кермом червоного БМВ. З радіоприймача лунали голоси коментаторів останніх вістей. Вона змінила хвилю — і в динаміках почувлася легка музика (*О. Жовна*).

§ 4. Будова (внутрішня організація) тексту

Краса рятує світ



- природа як джерело естетичного розвитку суспільства;
- збереження природи.



- удосконалювати навички побудови висловлювання на основі знань про внутрішню організацію тексту.

51

Пригадайте вивчене про будову тексту, способи й засоби зв'язку речень у тексті, про «дане» і «нове». За можливості скористайтеся § 29–30 підручника Н. В. Бондаренко, А. В. Ярмолюк «Українська мова» для 9 класу.



У мовленні речення пов'язані за змістом і граматично. Їх об'єднують, з одного боку, спільні тема і думка, що розвивається від одного речення до іншого, створюючи розгорнуте повідомлення, а з другого — специфічні засоби зв'язку.

Речення в тексті поєднуються за допомогою **послідовного**, або **ланцюгового**, і **паралельного способів зв'язку**, які виступають у чистому вигляді або комбінуються в одному висловлюванні.

Засобами зв'язку речень у тексті слугують повтори слів із попередніх речень, займенники, прислівники, сполучники, синоніми, однакові вищо-часові форми присудків, однотипні, неповні речення та ін.

Найпоширенішим є **послідовний (ланцюговий) зв'язок**, який забезпечує послідовне розгортання думки, її рух від найбільш самостійного першого речення до наступного і подальших. Окремі фрагменти думки, розвиваючи одна одну, становлять ніби кільця одного ланцюжка.

52

1. Прочитайте текст. Простежте, як у кожному наступному реченні розкривається, уточнюється смисл попереднього, як відбувається розвиток, рух думки.
2. Визначте в тексті структурні частини — зачин (початок думки, теми), середню частину (розвиток, виклад теми) і кінцівку. Вкажіть засоби зв'язку між частинами тексту.

Як розпускається мак



Ось так розпускається мак.

Рано-вранці серед сивого різьбленого листя на волохатому стеблі гойдається зелений бутон. Теж увесь волохатий, у краплинках роси.

І раптом ти бачиш, як бутон лопнув. Цю ж мить! Зелені стулки¹ розсуваються, проглянула між ними рожева смужка. Вона стає все ширшою, ширшою...

Ще мить — і зелені стулки впали на землю.

І все це відбувається на твоїх очах!

цигарковий папір

І вже не зелений бутон гойдається на стебліні, а ніби грудочка² рожевого цигаркового паперу.

¹ Стулка — рос. створка.

² Грудочка — рос. комочек.